

DANNE NORDLING:

Minska politiska sektorn

En allt större andel av samhällslivet påverkas numera direkt av politiska beslut. En reaktion måste komma mot det ständigt ökande antalet lagar och förordningar, skriver pol mag Danne Nordling. Skall Sverige kunna betala igen utlandsskulden måste företagen frigöras från en rad regleringar och den diskriminerande beskattningen av produktion och investeringar tagas bort. Det skulle öppna vägen för en genomgripande liberalisering av det svenska samhället.

Den offentliga sektorn har ökat mycket kraftigt under efterkrigstiden. År 1950 utgjorde den ca 25 procent av BNP och har i dag ökat till närmare 65 procent. Exakt hur stor sektorn nu är går inte längre enkelt att fastställa på grund av de inkomstöverföringar – transfereringar – från staten och kommunerna till enskilda hushåll som fått en allt större betydelse. Eftersom transfereringarna är beskattade borde man i princip ta hänsyn till att en del offentliga inkomster härrör från skatteintäkter i ett tidigare led och inte från den verkliga produktionen.

Men som mått på det offentliga inflytandet över ekonomin och samhällslivet ger ändå den offentliga sektorns procentandel en ofullständig bild av verkligheten. Medborgarna får inte bestämma själva på en rad områden som inte direkt berör ett ianspråktagande av deras inkomster. Mängden av lagar och förordningar har vuxit lavinartat – speciellt under 70-talet. Detta sammanhänger kanske delvis med de allt större svårigheterna för politikerna att höja skatterna. Reformpolitiken måste då av naturliga skäl inriktas på sådant som inte direkt kostar pengar.

Om man kunde mäta den andel av samhällslivet som direkt påverkas av politiska beslut – den politiska sektorn – skulle man finna att den offentliga sektorns i och för sig snabba ökning skulle övertrufas av den politiska sektorns ökning. Politikerna och byråkraterna har flyttat fram sina positioner i den heliga demokratins namn men på den personliga frihetens bekostnad.

Det har framförts flera mer eller mindre sinnrika tekniska förklaringar till att den politiska sektorn vuxit som den gjort. Den grundläggande orsaken torde dock vara att expansio-

nen inte stött på något starkare motstånd. En expanderande, politiskt dirigerad sektor har av de socialistiska partierna betraktats som ett egenvärde. De borgerliga partierna har väl delvis haft samma uppfattning. Dessutom har deras representanter i egenskap av politiker ofta inte haft så mycket emot att de själva fått mera att säga till om i förhållande till allmänheten.

Hur kan då politisk dirigering anses ha ett egenvärde? Svaret på frågan bottnar i politikernas ovilja att diskutera annat än politiska lösningar på alla verkliga och föregivna problem. Om det vore så att den politiska metoden endast vore ett medel för att tillgodose medborgarnas önskemål borde det ha förekommit många diskussioner om andra medel att uppnå målen. Den offentliga sektorns expansion skulle i så fall bara ha kunnat förklaras med att den politiska metoden varit mer effektiv i att tillgodose uppnåendet av de uppställda målen. Men all argumentation för den politiska metodens effektivitet saknas i samhällsdebatten.

Den ofelbara demokratin

Den politiska metoden behöver inte rättfärdiga sin utbredning på alla områden med argument om sin ändamålsenlighet. Politikerna har lyckats att hos medborgarna plantera den vidskepliga föreställningen att politiska lösningar är självskrivna därför att de grundar sig på en högre rätt: den ofelbara demokratin utan begränsningar. Genom att demokratin har etablerats som ett övergripande värde som inte får ifrågasättas har demokratin upphört att vara ett medel och i stället blivit ett mål i sig. Därför har också allt som kunnat visas vara "demo-

kratiskt" fått del av den demokratiska ofelbarhetsdogmen och därmed undandragits från risken att utsättas för kritisk debatt.

Eftersom politik i Sverige är demokratisk är politiska problemlösningar "demokratiskt heliga" och höjda över all diskussion. Varje försök att hävda andra och t o m effektivare lösningar kan då klassificeras som odemokratiska strävanden. I varje fall kan politikernas i det närmaste oinskränkta makt att ägna sig åt politiska lösningar användas till att totalt ignorera alla förslag att åstadkomma medborgarinflytande utan politik.

Demokratin som metod att fatta beslut i frågor av genuint kollektiv karaktär är en omistlig tillgång och helt överlägsen de auktoritära modeller som prövats i andra länder eller under tidigare epoker. Men betyder detta att demokratin tillämpning på andra områden är ett värde i sig som dessutom är högre än alla andra värden?

Personlig frihet

Demokratin som etisk princip kan förefalla vara omöjlig att övertrumpa på det moraliska planet. Det enda som i så fall skulle kunna ändra de demokratiskt legitimerade politikernas inriktning är då effektivitetsargument i en krissituation – dvs "tvingande ekonomiska skäl". Men mot den demokratisk-politiska moralprincipen menar jag att man skulle kunna sätta en etisk princip av ännu högre dignitet – nämligen den personliga frihetens princip.

Personlig frihet är ett värde i sig som till viss del står i motsatsställning till de demokratisk-politiska "värdena" i absolut mening. Dessa värden är enligt min mening falska eftersom

politik och demokrati egentligen är medel för att uppnå högre mål. Politik och demokrati kan därför endast ha instrumentellt värde — de måste bedömas utifrån sin ändamålsenlighet.

Friheten — frånvaron av tvång — har inte befrämjats i Sverige under lång tid. Ju rikare Sverige har blivit desto mindre personlig frihet har medborgarna fått. Det kan därför synas bli svårt att minska den politiska sektorn för att öka friheten. Förr eller senare kommer naturligtvis en reaktion genom att den offentliga sektorn tar hand om i det närmaste hundra procent av produktionen. Och på samma sätt som skråväsendets detaljregleringar till slut avskaffades och ersattes med ett helt nytt system måste en reaktion mot dagens politiska regleringar uppstå någon gång. När detta inträffar borde man kunna förutse ganska radikala förändringar.

Om inte kostnadskrisen i det svenska näringslivet hade inträffat 1975–76 skulle vi sannolikt ha fått vänta ytterligare något årtionde på reaktionen mot den politiska sektorn. Men genom de stora höjningarna av löner och arbetsgivaravgifter som då inträffade råkade Sverige ut för en självförfädd nedgång i konkurrenskraft och exportinkomster. Den konkurrensutsatta sektorn i näringslivet krympte medan den offentliga sektorn expanderade i väl så snabb takt som tidigare. De uteblivna exportinkomsterna ersattes med upplåning utomlands. Det är dessa lån från utlandet som utgör hoppet för friheten i Sverige. De har nämligen egenskapen att vara oåtkomliga för politikernas demokratisk-politiska lösningar.

Om politikerna kunde fortsätta att låna i utlandet hur länge som helst skulle de också kunna fortsätta med att inskränka friheten och

höja skatterna under många år framöver. Men genom att de vet att de utländska långivarna inte har hur stort tålamod som helst finns det en chans att politikerna nu självmant inser att de måste göra något, som på kort sikt kan uppfattas som impopulärt, för att inte långivarna senare skall tvingas att för Sverige diktera hur den ekonomiska politiken skall bedrivas.

Minska offentliga och politiska sektorerna

Exportindustrin och den importkonkurrerande industrin måste byggas ut. Kapital och arbetskraft måste föras över från andra sektorer av samhällsekonomin till den konkurrensutsatta industrin. Detta kan i huvudsak endast ske genom en minskning av den offentliga sektorn. Risken finns emellertid att den politiska sektorn inte minskar härigenom om politikerna får för sig att industrin skall byggas ut under demokratisk-politisk ledning genom t ex löntagarfonder och utökad facklig representation i företagens styrelser. Ett sådant försök kan inte annat än misslyckas och försena saneringsprocessen genom att denna lösning återigen är politisk och endast innebär ett fullföljande och fulländande av en negativ tradition.

Vad som behövs är i stället att minskningen av den offentliga sektorn kombineras med en minskning av resten av den politiska sektorn. Det betyder att en rad lagar och regleringar av företagets verksamhet avvecklas. Den diskriminerande beskattningen av produktion och investeringar tas bort. Företagens lönsamhet tillåts öka etc. Alla dessa lindringar av det politiska tvånget kan i första hand motiveras med att de har till ändamål att öka produktionen och minska skuldsättningen till utlandet. Men

genom att de innebär ökad frihet öppnar de vägen för en betydligt mer genomgripande liberalisering av det svenska samhället.

I princip är det bara genuint kollektiva områden — såsom försvaret, polisen och rättsväsendet — som under alla förhållanden måste drivas i offentlig regi. All annan verksamhet kan bedrivas i helt privat form eller lämnas på entreprenad till privata företag. Det borde införas en regel i grundlagen som säger att för att en verksamhet skall få bedrivas i offentlig regi måste det klart bevisas att denna verksamhet blir väsentligt effektivare än motsvarande i privat (eller kooperativ) regi. Övervakningen av denna regels efterlevnad kan behöva överlämnas till en särskilt inrättad författningsdomstol.

Vid bedömningen av hur effektiv verksamheten är skall hänsyn tas både till produktionseffektiviteten och effektiviteten i tillgodoseendet av konsumenternas önskemål. Enbart möjligheter till stordrift och därmed större produktionseffektivitet i offentlig regi skall alltså inte räcka för att motivera en socialisering eller kommunalisering.

Den främsta invändningen mot en privatisering brukar vara att verksamheten måste bedrivas i offentlig regi för att taxepolitiken skall kunna utformas så att även låginkomsttagare har råd med sjukvård, skolor osv. Detta argument gäller emellertid inte i dag. Med dagens utjämnande lönestruktur finns det inga verkligt lågavlönade heltidsarbetande. Låg inkomst sammanhänger numera praktiskt taget alltid med förvärvshinder av olika slag. För att kompensera dem som drabbas av sjukdom, arbetslöshet och liknande finns det redan nu socialförsäkringar och regler om existensminimum. Sådana garantier mot fattigdom skall inte tas

bort. Det räcker med en översyn för att öka valfriheten och motverka missbruk.

Öka valfriheten

För att öka valfriheten inom tex skolans område där skolplikt råder kan man årligen kostnadsfritt ställa en sorts dragningsrätter till förfogande för de skolpliktigas målsmän. En sådan "skolcheck" skulle sålunda berättiga till ett års skolgång i valfri skola. Skolorna skulle därefter få konkurrera om eleverna inom ramen för vissa grundregler om vilken baskunskap som de skolpliktiga måste bibringas.

På liknande sätt kan man förfara inom andra områden. I vissa fall kan "checkarna" kombineras med en tilläggsavgift för att motverka ett onödigt utnyttjande.

Inom sjukförsäkringssystemet skulle valfriheten vara lika stor som inom tex dagens bilförsäkringssystem: en viss obligatorisk grundförsäkring som kombineras med olika självrisker (karensdagar) och ersättningsnivåer. Här skulle också finnas möjlighet att välja olika sjukhus och behandlingsmetoder.

Någon kanske invänder att alla dessa valmöjligheter på den nuvarande offentliga sektorns olika områden skulle verka frustrerande på konsumenterna/medborgarna. Bättre vore då att ha någon välvillig förmyndare, skulle det kunna sägas, som tog hand om en från vaggan till graven utan att man behövde fundera så mycket på olika alternativ. Men även detta önskemål skulle naturligtvis kunna tillgodoses i frihetens samhälle. De politiska partierna skulle kunna ägna sig åt att komponera olika socialförsäkringspaket som de erbjöd sina sympatisörer. Partierna skulle också kunna driva sjuk-

hus, skolor, arbetslöshetskassor och simhallar eller vad som helst på det sätt som deras ideologier föreskrev.

På detta sätt skulle politikerna få ta ett riktigt ansvar för sin politik genom att deras förslag och idéer testades i verkligheten. Medborgarna skulle få en helt annan kunskap om de politiska programmen och om de av misstag anslöt sig till fel program skulle uppsägningstiden inte behöva vara så lång som de vanliga mandatperioderna. För politikerna skulle frihetens samhälle trots allt inte innebära sysslöshet. Tvärtom skulle även "oppositionen" ha fullt upp med att förkovra sin modell i konkurrens med alla andra. Men ingen skulle kunna

tvingas att genom majoritetsprincipen ansluta sig till en modell som inte passade. Var och en fick bli salig på sin fason.

Naturligtvis låter det sig sägas att detta frihetens samhälle är en utopi som eventuellt bara skulle kunna förverkligas i en avlägsen framtid. Det måste erkännas att det givetvis är mycket sannolikt att det första försöket inte lyckas fullt ut. Men samma invändningar kunde resas mot kritikerna av skråsystemet. Inte skulle detta kunna avskaffas och fattigdomen övervinnas. Likafullt infördes näringsfrihet på den politiska sektorns bekostnad och en helt ny utvecklingsepok inleddes.

Slå ett slag för Svensk Tidskrift

Svensk Tidskrift ökar sin spridning, men kostnaderna för framställningen ökar också. Vi har inte råd till omfattande och dyrbara prenumerationskampanjer. Vi vädjar därför till vår läsekrets: Hjälp oss att sprida Svensk Tidskrift! Tala med vänner och bekanta om den. Försök att intressera dem för tidskriften och för en prenumeration. Sänd in bilagda svarskort ifyllt, och vi kommer att till de föreslagna skicka ett nummer av tidskriften utan kostnad. Om vi på det sättet får nya läsare, blir det, hoppas vi, till glädje för dem. Och för oss blir det till nytta.